

LIDA, miasto powiatowe.

Lida — liczące około 20.000 mieszkańców, w tem: Żydów 53 proc., katolików 42 proc. i innych wyznań 5 proc. Miasto leży nad małą rzeczką Lidzieją. Jest to jedna z dawnych osad litewskich, co i sama nazwa czysto litewska wskazuje. Chociaż zamek tutejszy ma być wymurowany podług twierdzenia Strykowskiego przez Gedymina około roku 1323, wnosić jednak można, że daleko przedtem miejsce to obronem być musiało i warownię drewnianą miało, jako na granicy właściwej Litwy i Rusi litewskiej leżące. Po śmierci Gedymina, kiedy kraj na zasadach feudalnych rządzony, podzielił się na części pod zwierzchnością Wielkiego Księcia — Lida stała się głównym grodem księstwa lidz-

kiego. Posiadał je najprzód sam Olgierd, potem Jagiełło syn jego (1381 r.), nakoniec Witold. Już w roku 1366 Franciszkanie przybyli z Polski do tego miejsca opowiadać wiarę Chrystusa, a liczba ich urosła w r. 1376 do dziewięciu misjonarzy, którzy z sobą mieli przynieść z Wizny obraz Bogarodzicy, dotąd łaskami słynący. Ale dopiero w r. 1397 mnisi ci stale tu osiedli za staraniem Andrzeja, pierwszego biskupa wileńskiego. Kościół zaś odnowiony w r. 1414, konsekrowano p. t. Maryi Panny, W.W. Świętych i św. Krzyża. Około r. 1460 utworzyło się zamiast tej misji Franciszkańskiej probostwo w którym dopiero wymurował kościół r. 1747 proboszcz Michał Zienkowicz, biskup wileński, przeniósłszy go na inne miejsce z podzamcza. Dla wyznania wschodniego poświęcono cerkiew w Lidzie r. 1533. W Lidzie 1387 r. Skirgajło ks. trocki i połocki złożył akt hołdu Jagielle. 1392 r. Krzyżacy razem z Witoldem, poróżnionym z Jagiełłą, zrobili wyprawę na Lidę i zapalili podzamcze. Podobny najazd na Lidę powtórzyli Krzyżacy w r. 1394, ale znalazłszy zamek mocno obsadzony a miasto spalone, cofnęli się stąd raptownie nic mu nie zrobiwszy. Po objęciu rządów Litwy przez Witolda, zamek lidzki, jeden z najobszerniejszych w całym państwie, stał się w r. 1397 przytułkiem Tochtamysza Chana Tatarów zawołańskich, wygnanego z ordy. Najechać miał Lidę 1406 r. Jerzy Swiatosławowicz ks. smoleński, miasto zrabował i spalił, ale do zamku próżno szturmował. Miejsce to uświetnionem zostało w r. 1422 w lutym pobycem króla Władysława Jagiełły, który po ślubie swym z Zofją, ks. kijowską w Nowogródku, zjechał tu z nią i z Witoldem, oraz z licznym dworem. Zjechał

tu też Antoni Zeno, nuncjusz Marcina V papieża, przysłany do Polski dla wybadania świadków w sprawie jej z zakonem krzyżackim. W 1434 r. Świdrygajło wicherzący Litwę spalił miasto i tylko kościół ocalał. Zamek pomimo wszystkich klęsk nienaruszony, stał się mieszkaniem Hadży-Gereja, ks. tatarskiego. W r. 1506 król Aleksander nakazawszy pospolite ruszenie przeciw Tatarom, najeżdżającym gwałtownie Litwę, sam udał się do Lidy, pomimo ciężkiej choroby. Przybywszy w kolebce na zamek lidzki, ostatnią komunię przyjął i testament kazał pisać. Tymczasem mało tu zebrało się szlachty, kiedy więc dano znać, że Tatarzy o milę już od Lidy dotarli, wyniesiono króla napół martwego w lektyce z zamku między dwoma końmi do Wilna. Odtąd na długo miejsce to zostało spokojnem od nieprzyjaciół. Dopiero za Jana Kazimierza, Lida z całym krajem dotkliwym ulegała klęskom. W r. 1662 morderowe powietrze zaczęło grasować w Lidzie. Podczas powtórnego najścia Szwedów pod Karolem XII, znowu miasto wiele ucierpiało i zamek przed r. 1710 spalony został i już się więcej nie podniósł. Dwie fundacje duchowne ozdobiły miasto w późniejszych czasach: Adam Narbutt Wojski lidzki fundował tu r. 1672 Karmelitów trzewickowych, a Ignacy Scypjon podst. W. Lit. sprowadził do Lidy Pijarów, którzy tu murowane kollegjum i szkołę założyli, jakową fundację stany sejmowe r. 1775 potwierdziły. Starostwo lidzkie czas niejakiś należało do dóbr stołowych królewskich. Sądy odbywały się w zamku i akta grodzkie tam się przechowywały aż do panowania Stanisława Augusta, pomimo, iż zamek był spalony, lecz odtąd zamek ów poszedł w zupeł-

ną ruinę. Obecnie jednak stoją jeszcze piękne jego zwaliska w samym mieście. Czworogranne czerwone jego mury poważnie się wznoszą, kształt zaś jego podobny do zwalisk zamkowych w Miednikach i Krewie.

W latach 1920—1930 Lida rozbudowała się bardzo silnie. Oprócz prywatnej inicjatywy budowlanej, powstało szereg gmachów rządowych i społecznych, a mianowicie:

- Kolonja urzędnicza murowana
- Gimnazjum państwowe
- Szkoła powszechna im. Gabriela Narutowicza (miejska)
- Elektrownia miejska.